

نگرش دانشجویان به سوءمصرف مواد مخدر و عوامل مؤثر بر آن

لیلا نوبخت*

تاریخ دریافت: ۹۳/۱۱/۵ تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۲/۲۵

چکیده

پژوهش حاضر به منظور شناخت نگرش دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی از سوءمصرف مواد مخدر و عوامل مؤثر بر آن اجرا گردیده و در جستجوی آن بوده که سهم هر یک از عوامل اجتماعی و خانوادگی بر شکل‌گیری نگرش دانشجویان را مورد شناسایی قرار دهد. برای سنجش نوع نگرش دانشجویان به این مواد با در نظر گرفتن چارچوبی تلفیقی از نظریات هربرت مید، مانهایم، بندورا و آروین ساترلند، شش فرضیه در نظر گرفته شده و به بررسی و آزمون این فرضیات برای شناسایی عوامل شکل‌دهنده نگرش در نمونه مورد مطالعه پرداخته است. تحقیق حاضر از نوع کاربردی و روش آن پیمایشی است که بر روی نمونه‌ای از ۳۷۵ نفر از دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی انجام شده است. نمونه‌ها به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای دو مرحله‌ای بوده است. بدین

معنی که ابتدا دانشکده‌ها به صورت تصادفی انتخاب و پرسشنامه بین آنان توزیع گردید.

برای محاسبات کلیه داده‌ها از آزمون‌های پیرسون، کای اسکوئر، فی و ۷ کرامر استفاده شد. نتایج به دست آمده گویای این است که بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی و نگرش به مواد اعتیادآور رابطه‌ای مشاهده نمی‌شود. مصرف مواد توسط خانواده و همچنین مصرف مواد توسط دوستان بر نگرش دانشجویان به مواد اعتیادآور تأثیر دارد. همچنین نوع برخورد اعضای خانواده با مواد اعتیادآور بر نگرش دانشجویان تأثیرگذار است. در نهایت نوع برخورد دوستان نیز با مواد اعتیادآور بر نگرش دانشجویان تأثیرگذار بوده است.

واژه‌های کلیدی: نگرش، مواد اعتیادآور، پایگاه اجتماعی - اقتصادی

بیان مسئله

مصرف مواد مخدر یکی از بحث‌انگیزترین مسائلی است که در حوزه علوم اجتماعی (مددکاری اجتماعی، روان‌شناسی، مشاوره و جامعه‌شناسی) نظر متخصصان را به خود جلب می‌کند. مصرف بی‌رویه مواد روان‌گردان پدیده‌ای است که در میان جوامع و فرهنگ‌های گوناگون به خصوص در میان قشر نوجوان و جوان شیوع یافته است. "آمار معتادان در ایران حاکی از آن است که ۲ میلیون وابسته به مواد مخدر و ۶ میلیون معتاد تفتنی وجود دارد" (کیوان آرا و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۹) ولی با توجه به شواهد برآورد می‌شود که تعداد معتادان بسیار بیشتر از این میزان می‌باشد. با مطالعه روند اعتیاد می‌توان دریافت که میزان معتادان تقریباً هر ۱۲ سال دو برابر شده و سالانه ۸ درصد بر جمعیت آن افزوده می‌شود (کیوان آرا و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۰). سن آغاز مصرف مواد مخدر در ایران به ۱۴ تا ۱۶ سال رسیده است. (باقری و همکاران، ۱۳۸۹). گزارش‌های سالانه کمیته بین‌المللی کنترل مواد مخدر نشان‌دهنده افزایش روزافزون قاچاق و مصرف نابجای مواد مخدر و روان‌گردان می‌باشد. بنا بر گزارش کارشناسان سازمان

جهانی بهداشت (۱۹۸۶) در برخی از کشورها که تعداد آنها در حال افزایش است مصرف داروهای مخدر بین جوانان تقریباً همه‌گیر شده است (خالقی پور، ۱۳۸۷:۱۳). نوجوانان و جوانان قشر فعال و مولد هر جامعه هستند و از لحاظ فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی عنصر حساس و مهم جوامع محسوب می‌شوند، آنها روحیات، خصوصیات و علایق متفاوتی دارند و در دوران بلوغ به علت نارسایی و ناپختگی شخصیت، اضطراب و بی‌قراری، کنجکاوی، اعتقادات ضعیف مذهبی، تحمل نکردن مشکلات زندگی، ناپایداری عاطفی، احساسات زودگذر و استقلال‌طلبی و تحریک‌پذیری بسیار شدید از جمله اصلی‌ترین قربانیان مواد مخدر محسوب می‌شوند. اعتیاد پدیده‌ای چندبعدی است که عوامل به وجود آورنده متعددی دارد. این پدیده در ابعاد گوناگون اجتماعی، خانوادگی، فرهنگی، اقتصادی، شغلی و روانی عوارض و پیامدهای منفی زیادی دارد. در کشور ما هم مصرف مواد مخدر منجر به جرائم گوناگونی همانند: سرقت، طلاق، انحرافات جنسی، اخلاقی و غیره می‌شود. به طوری که بیش از نیمی از زندانیان کشور ما به نحوی با پدیده اعتیاد در ارتباط بوده‌اند (خالقی پور، ۱۳۸۷:۱۳).

اعتیاد مغز نوجوانان و جوانان آینده‌ساز کشور را تباه می‌کند و نیروی انسانی فعال و کارآمد را از کشور سلب کرده و این سرمایه عظیم ملی را به افرادی بی‌تفاوت و در مواردی آسیب‌رسان تبدیل می‌کند. بر اساس تحقیقات انجام شده در سال ۱۳۸۰ در کشور ایران میزان مبتلایان به اعتیاد حدود یک میلیون و دویست هزار نفر تخمین زده شده که تعداد آنان رو به افزایش است. افزایش روزافزون شمار معتادان، مسئله اعتیاد را در کشور به بحرانی ملی تبدیل کرده است. آنچه در این میان توجه برانگیز و بسیار تکان‌دهنده است، پایین آمدن میانگین سنی اعتیاد و افزایش گرایش جوانان و دانشجویان و دانش‌آموزان به مصرف مواد است که زمینه‌ساز سرعت انتقال و گسترش ابعاد پدیده اعتیاد می‌گردد.

در حال حاضر رشد رویکرد ارتقا سلامت و تغییر مطالعات از آسیب‌نگری به سلامت‌نگری، زمینه و فرصت مناسبی برای توجه بیشتر و تمرکز بر نگرش دانشجویان به مواد اعتیادآور فراهم کرده است. هرچه شناخت انسان از نگرش‌های مثبت و منفی دانشجویان به مواد اعتیادآور بیشتر شود، برنامه‌های آموزشی و پیشگیرانه خانواده محور، هدفمندتر و مؤثرتر و با ضریب اطمینان بیشتر باشد، از اتلاف منابع عظیم سرمایه و امکانات تخصصی جامعه در درمان‌های صرفاً یا عمدتاً تقلیل‌گرایانه و علامت‌زدایانه بیشتر جلوگیری می‌شود. نگرش یکی از عوامل اصلی و مؤثر در رفتار است و در تمام کارکردهای شخصی، گروهی و اجتماعی افراد اثر ویژه‌ای می‌گذارد. شدت و ضعف هر نگرشی در کیفیت رفتار نتایج متفاوتی می‌آفریند و در ارتباط با نگرش نسبت به مصرف مواد، یافته‌ها حاکی از نگرش مثبت به مواد، در نتیجه مصرف است. بر این اساس سنجش دقیق نگرش دانشجویان به مواد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است تا با شناخت شدت و ضعف نگرش به هر نوع از مواد اعتیادآور و بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری نگرش به مواد، بتوان نتایج حاصله را مبنای برنامه‌ریزی قرار داد که چگونه این نگرش‌ها را هدایت نموده و با تغییر آن‌ها به تصحیح رفتار پرداخت. از این رو، پرسش اصلی این پژوهش این است که نگرش دانشجویان به سوءمصرف مواد مخدر چیست و چه عواملی بر این نگرش تأثیر دارند.

هدف اصلی

شناخت نگرش دانشجویان به مواد اعتیادآور و شناسایی عوامل مؤثر بر این نگرش.

هدف‌های اختصاصی:

تعیین تأثیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده بر نگرش دانشجویان به مواد

اعتیادآور

تعیین تأثیر صمیمیت، برخورد و مصرف مواد در خانواده بر نگرش

تعیین تأثیر برخورد و مصرف مواد توسط دوستان بر نگرش

پرسش اصلی:

- نگرش دانشجویان نسبت به مواد مخدر چیست و چه عواملی بر آن تأثیر دارند؟

از پرسش اصلی بالا، پرسش‌های زیر را می‌توان استنتاج نمود:

- آیا بین نوع برخورد خانواده با مواد اعتیادآور و نگرش فرد به مواد، رابطه معناداری وجود دارد؟
- آیا بین نوع برخورد دوستان با مواد اعتیادآور و نگرش فرد به مواد، رابطه معناداری وجود دارد؟
- آیا بین مصرف مواد توسط خانواده و نگرش فرد به مواد اعتیادآور، رابطه معناداری وجود دارد؟
- آیا بین مصرف مواد توسط دوستان دانشجو و نگرش وی به مواد اعتیادآور، رابطه معناداری وجود دارد؟
- آیا بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده و نگرش به مواد اعتیادآور، رابطه‌ای وجود دارد؟
- آیا بین صمیمیت فرد با خانواده و نگرش وی به مواد اعتیادآور، رابطه معناداری وجود دارد؟

پیشینه تحقیق

در پژوهشی با عنوان تعیین عوامل اجتماعی مؤثر بر نگرش جانبازان نسبت به مواد مخدر در استان مازندران که به صورت نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی ۴۵۶ جانباز انتخاب شده بودند و میانگین سنی افراد ۲۵ - ۶۰ بود که ۸۲ درصد پاسخگویان در رده سنی ۲۵ - ۴۹ سال بوده، به این نتیجه دست یافتند که بین پیوستگی با خانواده، باور، وضعیت اشتغال، عزت نفس و گرایش به مواد مخدر رابطه مستقیم و معناداری وجود

دارد و بین پیوستگی با خانواده و عزت نفس نیز رابطه معناداری وجود دارد. از مجموع جمعیت نمونه تحقیق، ۵۵/۹ درصد از پاسخگویان میزان شناختشان از مواد مخدر را کم، ۳۷ درصد متوسط و ۶/۴ درصد زیاد اعلام کرده‌اند. ۵۸/۱ درصد نگرش رفتاری کمی به مواد مخدر داشته‌اند، ۳۵/۵ درصد متوسط و ۶/۴ درصد نگرش رفتاری زیاد گزارش کرده‌اند. ۴۲/۳ درصد از جانبازان میزان نگرش عاطفی‌شان به مواد مخدر کم، ۵۱/۳ درصد متوسط و ۶/۴ نیز زیاد اعلام کرده‌اند. نمودار تحلیل مسیر نگرش به مواد مخدر به شرح زیر است:

نگرش دانش‌آموزان مقطع دبیرستان نسبت به مواد مخدر و اعتیاد، دکتر رحمت اله امیراحمدی، دکتر هادی معتمدی و دکتر حسین فکرآزاد، ۱۳۸۵، در پژوهشی با عنوان شهرستان آزادشهر استان گلستان به این نتیجه دست یافتند که:

۷۳/۸ درصد افراد با این نظر که هم‌رنگ شدن با دوستان برای مصرف مواد مخدر دست‌کم بعضی مواقع لازم است مخالف بودند.

۵۰/۶ درصد افراد نسبت به این که تقلید از والدین معتاد موجب مصرف مواد مخدر توسط فرزندان می‌شود موافق بودند.

۶۸/۲ درصد افراد خودکشی در بین معتادان و ۷۲/۳ درصد شکست در تحصیل در بین معتادان را مهم‌ترین عارضه‌های اعتیاد دانسته‌اند.

۵۶ درصد از نوجوانان بیشترین اطلاعات را در مورد اعتیاد از بستگان، خانواده ۶۴/۴ درصد از دوستان خود کسب کرده‌اند.

پسران نسبت به دختران نگرش مثبت‌تری نسبت به مواد مخدر و اعتیاد دارند. یافته‌های تحقیق بر اهمیت نقش خانواده تأکید دارد. زیرا دانش‌آموزانی که ارتباط آن‌ها با خانواده‌های‌شان مثبت باشد نسبت به اعتیاد گرایش منفی‌تری دارند.

نگرش و میزان آگاهی دانش‌آموزان دبیرستانی نسبت به داروها، بروک و همکاران،

نگرش دانشجویان به سوء مصرف موادمخدر ... ۱۶۳

میانگین سنی دانش آموزان در این تحقیق ۱۶-۱۳ سال است. ۱/۶ درصد از کل دانش آموزان به طور منظم داروهای غیرمجاز را استفاده می کردند و به ۱۱ درصد نیز مصرف داروها پیشنهاد شده بود. ۴۲ درصد کل دانش آموزان در دبیرستان های محلی به طور دائم در یک سال گذشته سیگار مصرف کرده بودند و فراوانی این نوع اعتیاد با افزایش سن بالاتر رفته بود. ۱۱ درصد در گروه سنی ۱۵-۱۴ سال در مقایسه با ۴۷ درصد در گروه سنی ۱۷-۱۶ سال.

۴۲ درصد کل دانش آموزان به طور منظم نوشیدنی الکلی مصرف می کردند و فراوانی مصرف این مورد هم با افزایش سن، افزایش یافته بود. نتایج نشان داد که دانش آموزان شناخت و دانش پایینی از مواردی چون منشأ و خصایص داروهای غیرمجاز و خطرات شان بر سیستم عصبی دارند. نگرش های دانش آموزانی که داروهای غیرمجاز را تجربه کرده بودند در مقایسه با همسالان شان مثبت تر بود، این نگرش نیز با افزایش سن ارتباط داشته است.

چارچوب نظری

در این پژوهش با تلفیق دیدگاه های صاحب نظران در زمینه تکوین نگرش که از قابلیت تعیین کنندگی بیشتری برخوردارند، می پردازیم تا با تنظیم چارچوبی منسجم به تبیین درستی از شیوه شکل گیری نگرش فرد به مواد اعتیادآور دست یابیم. در مبحث عوامل مؤثر بر اعتیاد و بحث خانواده مطرح گردید که خانواده پایه و اساس ساخت اجتماعی است، به گونه ای که سلامت جامعه همواره در گرو سلامت خانواده است. در واقع ریشه و اساس بسیاری از کج رفتاری ها و انحرافات اجتماعی در درون این نظام کوچک اجتماعی جای دارد. محیط اصلی یا هسته اولیه زندگی انسان، خانواده محیطی که انسان در آن زاده شده و رشد و نمو می کند و همچنین تضعیف

نقش و عواطف روحی والدین نسبت به فرزندان عامل مهمی در گرایش فرد به مواد مخدر است.

کرچ، کرچفیلد و بالاکی یکی از عوامل مهم در تکوین نگرش‌ها را همبستگی به گروهی می‌دانند که شخص در آن عضویت دارد و در ایجاد نگرش‌های او تأثیر حتمی دارد. می‌توان گفت که نگرش‌های شخصی نماینده اعتقادات و سنت‌های گروه‌هایی است که شخص جزء آن‌هاست. همچنین نیوکامب و هس به بررسی تأثیر گروه مرجع بر نگرش‌ها پرداختند، آن‌ها مطرح می‌کنند که ارزش‌ها و بسیاری از نگرش‌های ما غالباً وام گرفته از گروه‌هایی هستند که به آن‌ها گرایش داریم. ساترلند نیز معتقد است برای این که شخص بتواند بزهکار گردد باید بزهکاری را یاد بگیرد و این یادگیری در نتیجه کنش‌های متقابل اجتماعی در فرایند اجتماعی شدن است، که در این راستا گروه دوستان و خانواده نقش مهمی دارند. اگر فرد با افراد هم‌نوا پیوند ضعیفی داشته باشد احتمال بزهکار شدن او بیشتر است. همچنین اگر در جریان اجتماعی شدن، محیط زندگی فرد نامناسب باشد در چنین شرایطی فرد دچار سرگردانی می‌شود و عدم ارضای نیازها به همراهی عدم نظارت دقیق خانواده او را به سوی گروه‌های بزهکار و مصرف مواد سوق می‌دهد. اوتینگ و بوویس در نظریه گروه دوستان مطرح می‌کنند که مهم‌ترین متغیر در سوءمصرف مواد تأثیر همسالان است و همسالان نقش اصلی را در شکل‌گیری نگرش فرد به مواد دارند. هربرت مید نیز در مورد شکل‌گیری تصور از خود و نگرش، جامعه و نهادها و سازمان‌های رسمی را بسیار با اهمیت تلقی می‌کند. نگرش یک محصول اجتماعی است و از مشارکت در فرایند تعاملات اجتماعی استنتاج می‌شود. از نظر مید، خود اجتماعی هویتی است که به وسیله واکنش‌های دیگران به فرد داده می‌شود. تکوین آگاهی و نگرش در کودک در جریان فرایند اجتماعی شدن صورت می‌گیرد، در این فرایند به واسطه تعاملاتی که یک کودک با اعضای خانواده، همبازی‌ها و دوستان برقرار می‌کند در طی مراحل تقلید، بازی‌های فردی و جمعی به شکل‌گیری خود و نگرش می‌پردازد. بنابراین در این پژوهش متغیرهای صمیمیت

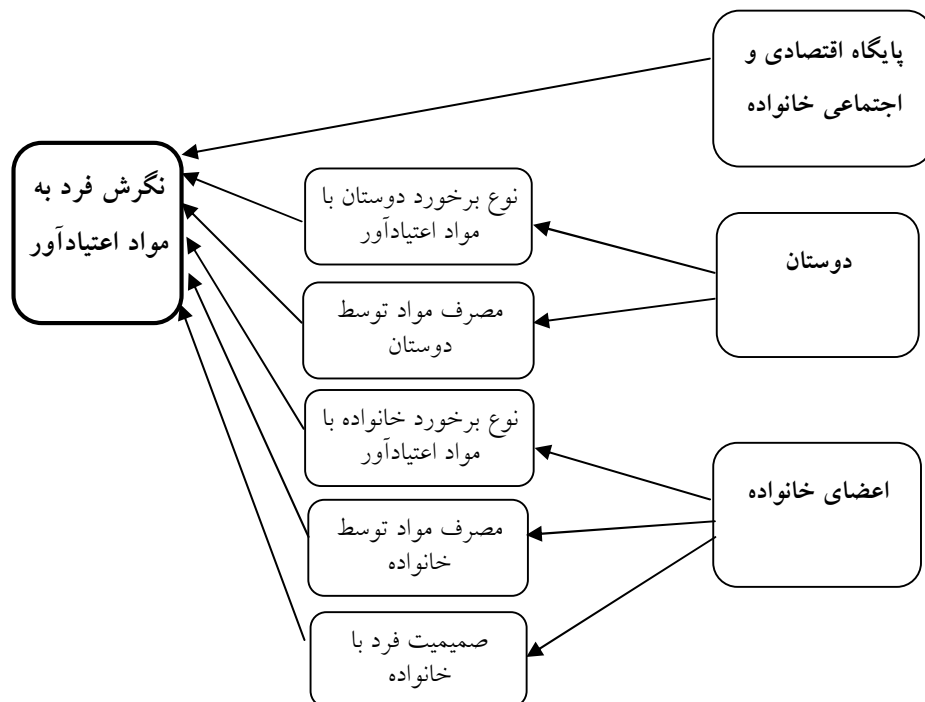
خانواده، نوع برخورد خانواده با مواد و نوع برخورد دوستان با مواد به عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته شدند و به بررسی رابطه این متغیرها و نگرش فرد به مواد اعتیادآور پرداخته شد.

بندورا در نظریه یادگیری اجتماعی خود بیان می‌کند که رفتار شخص محصول یادگیری‌های پیشین اوست، رفتار کنونی، شکل گرفته به وسیله تقویت‌های گذشته است. وی چنین استدلال کرد که بیشترین یادگیری به واسطه ادراکات و تفکر افراد درباره آنچه تجربه می‌کنند حاصل می‌شود، افراد به واسطه تقلید از دیگران و سرمشق قرار دادن افراد خانواده و دوستانشان، یاد می‌گیرند. نظریه یادگیری اجتماعی بندورا وقتی که در مورد مصرف مواد به کار می‌رود، چنین دلالت می‌کند که نوجوان باورهای خود را در مورد مصرف مواد از الگوهای نقش خصوصاً دوستان نزدیک و والدین مصرف‌کننده مواد مخدر، کسب می‌کند. در این دیدگاه فرض به این است که مواجهه و ارتباط با دوستان و والدینی که مصرف‌کننده مواد هستند، نگرش افراد را در جهت مثبت تحت تأثیر قرار می‌دهد. جنینگز و نایمی و زایونک مفهوم در معرض قرار گرفتن اجباری را عنوان کرده‌اند. بدین معنی که کودک در بسیاری از مواقع تنها در معرض یک نوع موضع خاص قرار می‌گیرد و همین امر باعث می‌شود که نگرش او بازتاب این حالت در معرض قرار گرفتن اجباری باشد و هرچه دفعات این مشاهده بیشتر باشد، پاسخ‌های ما به آن نیرومندتر می‌شود و می‌تواند نگرش مثبتی به موضوع مورد مشاهده پیدا کند. بنابراین مصرف مواد توسط خانواده و مصرف مواد توسط دوستان، به عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته و به بررسی رابطه این متغیرها و نگرش فرد به مواد اعتیادآور پرداخته شد.

از نظر مانهایم بین زیرساخت اقتصادی- اجتماعی و روساخت ایدئولوژیکی رابطه‌ای دوسویه برقرار است. مانهایم به این باور رسید که ایده‌ها صرفاً از درون سرچشمه نمی‌گیرند، بلکه در واکنش به تعیین‌کننده‌هایی شکل می‌گیرند که از بیرون ساختارهای اجتماعی سرچشمه می‌گیرند. مانهایم استدلال کرد که ایده‌ها چندین منشأ

دارند از جمله خانواده، مدارس، گروه‌های منزلتی و غیره، اما مهم‌ترین منشأ ایده‌ها و نگرش‌ها، پایگاه اجتماعی- اقتصادی افراد است. هدف مانهایم تعیین رابطه موجود بین تفکر و کنش بود. او تفکر را نه فعالیتی جدا افتاده، بلکه به‌واقع فعالیتی می‌دانست که ریشه در بستر جامعه‌شناختی دارد. یعنی شیوه تفکر افراد بیش از آنکه به خود آنان بستگی داشته باشد، به جامعه و شرایطی که در آن زندگی و رشد می‌کنند بستگی دارد. سواد، شغل و درآمد از عواملی می‌باشند که در تعیین پایگاه اجتماعی- اقتصادی دارای اهمیت هستند. در این پژوهش متغیر پایگاه اجتماعی- اقتصادی به‌عنوان یک متغیر مستقل بر تکوین نگرش‌ها در نظر گرفته شد.

مدل نظری تحقیق

روش شناسی پژوهش

در پژوهش حاضر با توجه به ویژگی موضوع، روش پیمایش (survey) مورد استفاده قرار گرفته است.

از جمله مزایای پیمایش می‌توان به استفاده از آن برای بررسی نگرش افراد، میزان رضایتمندی کاربران از خدمات، ارزیابی منابع، میزان استفاده از منابع و طیف وسیعی از پژوهش‌ها که مستلزم درک نظر و دیدگاه یک جامعه انسانی است اشاره کرد.

جمعیت و نمونه

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل تمام دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی است که بر اساس اعلام سایت همشهری آنلاین، شامل (۱۷۰۰۰ نفر) دانشجو می‌باشد.

اندازه نمونه

برای تعیین اندازه نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است و دقت احتمالی ۰/۰۵ یعنی با ۹۵٪ اطمینان با استفاده از فرمول زیر در نظر گرفته‌ایم. که تعداد نمونه با استفاده از این فرمول ۳۷۵ نفر بوده است.

روش نمونه‌گیری

با توجه به تنوع دانشکده‌های دانشگاه علامه طباطبائی و گستردگی آن در شمال و مرکز شهر تهران در این پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شده است. این نوع نمونه‌گیری معمولاً برای جامعه آماری وسیع به‌کاربرده می‌شود. به طوری که از بین دانشکده‌های دانشگاه علامه طباطبائی، سه دانشکده به‌قید قرعه و به شکل تصادفی انتخاب گردید و در داخل هر دانشکده شش کلاس به‌حکم قرعه انتخاب و پرسشنامه در بین دانشجویان آن کلاس‌ها توزیع و برداشت گردید.

روش جمع‌آوری داده‌ها

در این پژوهش از ابزار پرسشنامه استفاده شده است که توسط محقق تدوین گردیده است. این پرسشنامه شامل ۴۴ سؤال است که ۱۸ گویه آن به سنجش نگرش دانشجو نسبت به مواد اعتیادآور از سه بعد شناختی، احساسی و رفتاری می‌پردازد. ۷ سؤال آن به سنجش پایگاه اجتماعی- اقتصادی فرد که یکی از متغیرهای مستقل است، می‌پردازد. ۳ سؤال به سنجش صمیمیت فرد با خانواده، ۵ سؤال به برخورد خانواده با مواد اعتیادآور و ۶ سؤال به برخورد دوستان با مواد اعتیادآور می‌پردازد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش با استفاده از بسته نرم‌افزاری SPSS داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی بررسی و از آزمون‌های آماری دومتغیره استفاده شده است.

- ۱- برای بررسی مشخصات توصیفی از شاخص‌های آمار توصیفی نظیر فراوانی و میانگین استفاده شده است.
- ۲- برای اعتبار و روایی پرسشنامه از داوری استادان و همچنین ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است.
- ۳- برای آزمون فرضیه‌ها نیز ضریب همبستگی پیرسون، فی و V کرامر به کار رفته‌اند.

اعتبار و روایی

در این تحقیق برای به دست آوردن اعتبار سؤالات، ابتدا با توجه به نظریات موردبحث در تحقیق سعی شد در قالب چارچوب نظری تحقیق، سؤالاتی طرح شود و بعد از تدوین سؤالات، پرسشنامه در اختیار استاد محترم راهنما قرار گرفت و نیز از نظر استادان و دانشجویان دیگر که در این مورد تحقیقاتی انجام داده بودند استفاده شد و نظریات

آن‌ها نیز به کار گرفته شد تا پرسشنامه از حداقل اعتبار لازم توسط داوران برخوردار باشد. برای سنجش میزان پایایی نیز از آزمون ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. این شیوه به بررسی همسازی پاسخ فرد به یک گویه در مقایسه با گویه‌های دیگر پرسشنامه می‌پردازد. شاخص پایایی کرونباخ بین صفر تا یک در نوسان می‌باشد. پایایی کل برابر با یک، پایایی زیاد $0/95 <$ پایایی متوسط $0/75 <$ ، پایایی کم $0/45 <$ و پایایی برابر با صفر است. برای افزایش مقدار آلفا گویه‌های نامناسب حذف گردید و پایایی مجدداً محاسبه گردید که مقدار آن $0/86$ بود که برای این پرسشنامه پایایی خوبی است. این عملیات از طریق نرم‌افزار SPSS انجام گرفت.

یافته‌های تحقیق

جدول ۱- توزیع پاسخگویان برحسب جنس

نوع جنس	فراوانی	درصد خالص	درصد تجمعی
زن	۱۷۱	۴۵.۶	۴۵.۶
مرد	۲۰۴	۵۴.۴	۱۰۰
جمع	۳۷۵	۱۰۰	

در این پژوهش آن‌گونه که در جدول ۱ آمده است در بین ۳۷۵ نفر تعداد نمونه، ۴۵.۵ درصد از پاسخگویان مؤنث و ۵۴.۴ درصد از آنان مذکر می‌باشند.

جدول ۲- نگرش کلی دانشجویان (ابعاد شناختی، احساسی و رفتاری) به مواد اعتیادآور

نوع نگرش	فراوانی	درصد	در صد تجمعی
کاملاً منفی	۲۲	۶.۰	۶.۰
منفی	۲۴	۶.۴	۱۲.۴
متوسط	۱۴۰	۳۷.۲	۴۹.۶
مثبت	۱۷۹	۴۷.۷	۹۷.۳
کاملاً مثبت	۱۰	۲.۷	۱۰۰
جمع	۳۷۵	۱۰۰	

همان‌طور که در جدول ۲ نگرش سه بعد شناختی، احساسی و رفتاری مشاهده می‌شود. ۱۲.۴ درصد نگرش منفی و کاملاً منفی به مواد اعتیادآور دارند. ۵۰.۴ درصد نگرش مثبت و کاملاً مثبت به آن دارند و ۳۷.۲ درصد نیز نگرش متوسطی نسبت به اعتیاددارند.

جدول ۳- سنجش رابطه بین پایگاه اجتماعی اقتصادی خانواده و نگرش فرد به مواد اعتیادآور

متغیر مستقل	ضریب همبستگی و فراوانی Sig	نگرش کلی فرد به مواد اعتیادآور
پایگاه اجتماعی - اقتصادی	همبستگی پیرسون	۰.۱۰۵
	Sig	۰.۱۲۱
	تعداد	۳۷۵

نگرش دانشجویان به سوء مصرف مواد مخدر ... ۱۷۱

همان طور که مشاهده می گردد مقدار sig برابر است با (۰.۱۲۱) که نشان می دهد بین متغیر مستقل پایگاه اجتماعی خانواده و نگرش فرد به مواد اعتیاد آور رابطه وجود ندارد. بنابراین فرضیه پژوهش، تأیید نمی گردد و بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده و نگرش فرد به مواد اعتیاد آور رابطه وجود ندارد.

جدول ۴- توزیع پاسخگویان بر حسب نگرش به مواد اعتیاد آور و مصرف در بین اعضای خانواده

آیا در خانواده تان کسی هست که مواد مصرف کند			گزینه
درصد تجمعی	درصد	فراوانی	
۸۴.۸	۸۴.۸	۳۱۸	خیر
۹۱.۲	۶.۴	۲۴	یک نفر
۹۵.۲	۴.۰	۱۵	دو نفر
۹۸.۱	۲.۹	۱۱	سه نفر
۱۰۰.۰	۱.۹	۷	چهار نفر و بیشتر
	۱۰۰.۰	۳۷۵	جمع

چنانچه در جدول ۴ مشاهده می شود اکثریت پاسخگویان یعنی ۸۴.۸ درصد اعلام نموده اند که در خانواده شان کسی مواد مصرف نمی کند و ۶.۴ درصد نیز اعلام نموده اند که فقط یک نفر در خانواده شان مواد مصرف می کند و ۶.۹ درصد به مصرف مواد مخدر در بین دو یا سه نفر از اعضای خانواده اشاره داشته اند.

جدول ۵- آزمون کای اسکوئر با متغیر مصرف مواد در میان اعضای خانواده

نگرش به مواد اعتیادآور	آزمون
۳۱.۸۸۹	کای اسکوئر
۱۲	درجه آزادی
۰.۰۰۱	Sig

در این آزمون مقدار خبی دو برابر است با ۳۱.۸۸۹ و سطح معناداری به دست آمده برابر با ۰.۰۰۱ می باشد که بیانگر رابطه معناداری بین دو متغیر است. زیرا سطح معناداری حاصل کمتر از ۰.۰۵ است و گرنه در صورت بزرگ تر بودن از ۰.۰۵ رابطه رد می شد. این فرضیه بدین معنی است که افرادی که در خانواده شان، شخصی مواد مصرف می کند نسبت به فردی که چنین نیست از نظر نگرش به مواد اعتیادآور باهم تفاوت دارند. افرادی که در بین اعضای خانواده شان هیچ کس مواد مصرف نمی کند نگرش منفی تری نسبت به مواد دارند و به ترتیب که تعداد نفرات مصرف کننده بیشتر می شود نگرش ها به مصرف نیز مثبت تر می شود. پس بر اساس فرضیه این پژوهش بین مصرف مواد توسط اعضای خانواده و نگرش فرد به مواد اعتیادآور رابطه وجود دارد و این فرضیه تأیید می گردد.

جدول ۶- نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون

متغیر مستقل	ضریب همبستگی و فراوانی sig	نگرش کلی فرد به مواد اعتیادآور
مصرف مواد توسط اعضای خانواده	همبستگی پیرسون	۰.۱۸۶
	Sig	۰.۰۰۰
	تعداد	۳۷۵

همان‌طور که مشاهده می‌گردد مقدار sig برابر است با ۰.۰۰۰ که نشان می‌دهد بین متغیر مستقل مصرف مواد توسط اعضای خانواده و نگرش فرد به مواد اعتیادآور همبستگی معناداری وجود دارد و این فرضیه تأیید می‌گردد به این معنی که هرچه تعداد افراد مصرف‌کننده در خانواده اضافه گردد نگرش افراد به مصرف مواد مثبت‌تر خواهد بود. پس بر اساس فرضیه این پژوهش بین مصرف مواد توسط اعضای خانواده و نگرش فرد به مواد اعتیادآور رابطه وجود دارد و این فرضیه تأیید می‌گردد.

جدول ۷- توزیع پاسخگویان برحسب وضعیت آن‌ها در رابطه با متغیر صمیمیت خانواده

مد	میانگین	میانگین	جمع کل		کاملاً مخالف		مخالف		تا حدودی موافق		موافق		کاملاً موافق		گویه
			تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۴	۴	۳.۶۴	۱۰۰	۳۷۵	۵.۱	۱۹	۱۳.۶	۵۱	۱۰.۴	۳۹	۵۴.۱	۲۰.۳	۱۶.۸	۶۳	در صورت بروز مشکل آن را با خانواده‌ام در میان می‌گذارم
۴	۴	۳.۶۸	۱۰۰	۳۷۵	۵.۶	۲۱	۱۱.۵	۴۳	۱۳.۶	۵۱	۴۷.۵	۱۷.۸	۲۱.۹	۸۲	خانواده‌ام با مسائل و مشکلات من به‌خوبی برخورد می‌کند
۴	۴	۳.۹۸	۱۰۰	۳۷۵	۹.۹	۳۷	۵.۳	۲۰	۱.۳	۵	۴۳.۲	۱۶.۲	۴۰.۳	۱۵۱	در کنار خانواده‌ام احساس آرامش و امنیت می‌کنم
۴	۴	-	۱۰۰	۳۷۵	۶.۹	۲۵	۱۰.۱	۳۸	۸.۴	۳۱	۴۸.۳	۱۸.۱	۲۶.۳	۹۸	متغیر صمیمیت خانواده

این جدول مبین صمیمیت خانواده با یکدیگر است که با گویه‌های ذیل سنجیده

شده است.

- ۱- "در صورت بروز مشکل آن را با خانواده‌ام در میان می‌گذارم." همان‌گونه که در جدول ۶ ملاحظه می‌شود اکثریت پاسخگویان یعنی ۷۰.۹ درصد گزینه موافق و کاملاً موافق را انتخاب کرده‌اند. ۱۸.۷ درصد گزینه مخالف و کاملاً مخالف و ۱۰.۴ درصد گزینه تا حدودی موافق را انتخاب کرده‌اند، چنین به نظر می‌رسد که اکثریت پاسخگویان در صورت بروز مشکل آن را با خانواده خود در میان می‌گذارند.
- ۲- "خانواده‌ام با مسائل و مشکلات من به خوبی برخورد می‌کند" اکثریت پاسخگویان یعنی ۶۹.۴ درصد گزینه موافق و کاملاً موافق، ۱۷.۲ درصد گزینه مخالف و کاملاً مخالف و ۱۳.۶ درصد گزینه تا حدودی موافق را مطرح کرده‌اند.
- ۳- "در کنار خانواده‌ام احساس آرامش و امنیت می‌کنم" بیشتر پاسخگویان یعنی ۸۳.۵ درصد گزینه موافق و کاملاً موافق، ۱۵.۲ درصد گزینه مخالف و کاملاً مخالف و تنها ۱.۳ درصد گزینه تا حدودی موافق را اذعان نموده‌اند.
- با نگاه کلی به جدول سؤالات سنجش صمیمیت خانواده می‌توان اذعان نمود که اکثریت پاسخگویان دارای رابطه صمیمی با خانواده هستند به طوری که ۷۴.۶ درصد گزینه کاملاً موافق و موافق را انتخاب نموده، ۱۷ درصد گزینه کاملاً مخالف و مخالف و ۸.۴ درصد نیز گزینه تا حدودی موافق را عنوان نموده‌اند.

جدول ۸- نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون

متغیر مستقل	ضریب همبستگی و فراوانی sig	نگرش کلی فرد به مواد اعتیادآور
صمیمیت بین اعضای خانواده	همبستگی پیرسون	۰.۰۳۱
	Sig	۰.۲۷۵
	تعداد	۳۷۵

نگرش دانشجویان به سوءمصرف مواد مخدر ... ۱۷۵

همان گونه که از نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون برمی آید عدد به دست آمده در بخش سطح معناداری sig برابر با ۰.۲۷۵ می باشد که نشان از نبود رابطه معنادار میان صمیمیت بین اعضای خانواده و نگرش فرد به مواد اعتیادآور دارد. بدین معنی که متغیر صمیمیت اعضای خانواده هیچ گونه تأثیری (مثبت یا منفی) بر نگرش پاسخگویان نداشته است.

جدول ۹- توزیع پاسخگویان برحسب وضعیت آن‌ها در رابطه با متغیر برخورد خانواده

مد	میانگین	میانگین	جمع کل		کاملاً مخالف		مخالف		تا حدودی موافق		موافق		کاملاً موافق		گویه
			تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۵	۵	۴.۱۱	۱۰۰	۳۷۵	۱۲.۵	۴۷	۳.۵	۱۳	۰.۵	۳	۲۶.۹	۱۰۱	۵۶.۵	۲۱۲	خانواده‌ام مصرف مواد را زشت و ناپسند می‌داند
۱	۲	۲.۳۱	۱۰۰	۳۷۵	۴۶.۷	۱۷۵	۱۷.۶	۶۶	۹.۹	۳۷	۱۰.۴	۳۹	۱۵.۲	۵۷	آشنایی‌ام با مواد از طریق خانواده‌ام می‌باشد
۴	۳	۳.۱۳	۱۰۰	۳۷۵	۱۴.۴	۵۴	۱۵.۲	۵۷	۲۶.۷	۱۰۰	۲۹.۹	۱۱۲	۱۳.۹	۵۲	پدر و مادرم در مورد عوارض و خطرات مواد با من صحبت می‌کنند
۵	۵	۴.۱۳	۱۰۰	۳۷۵	۱۲.۵	۴۷	۱.۱	۴	۵.۳	۲۰	۲۲.۷	۸۵	۵۸.۴	۲۱۹	در صورت مصرف مواد خانواده‌ام سعی می‌کنند مرا از این کار بازدارند
۴	۴	۳.۵۹	۱۰۰	۳۷۵	۸.۰	۳۰	۱۳.۶	۵۱	۱۰.۹	۴۱	۴۵.۹	۱۷۲	۲۱.۶	۸۱	خانواده من دانش و اطلاعات لازم درباره مواد اعتیادآور را دارند
۵	۳	-	۱۰۰	۳۷۵	۰.۶	۲	۷.۵	۲۸	۲۴.۳	۹۱	۵۸.۱	۲۱۸	۹.۶	۳۶	متغیر برخورد خانواده

در جدول ۹ توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب برخورد خانواده که با گویه‌های زیر سنجیده شده است بدین شرح است:

- ۱- "خانواده‌ام مصرف مواد را زشت و ناپسند می‌دانند" اکثریت پاسخگویان یعنی ۸۳.۴ درصد گزینه کاملاً موافق و موافق، ۱۶ درصد گزینه مخالف و کاملاً مخالف و تنها ۰.۵ درصد گزینه تا حدودی موافق را انتخاب کرده‌اند.
- ۲- "آشنایی‌ام با مواد از طریق خانواده‌ام می‌باشد" ۲۵.۶ درصد گزینه کاملاً موافق و موافق، بیش از نیمی از پاسخگویان یعنی ۶۴.۳ گزینه کاملاً مخالف و مخالف و ۹.۹ درصد نیز گزینه تا حدودی موافق را ابراز داشته‌اند.
- ۳- "پدر و مادرم در مورد عوارض و خطرات مواد با من صحبت می‌کنند"

جدول ۱۰- نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون

متغیر مستقل	ضریب همبستگی و فراوانی sig	نگرش کلی فرد به مواد اعتیادآور
برخورد اعضای خانواده با مواد اعتیادآور	همبستگی پیرسون	۰.۰۷۷
	Sig	۰.۰۴۱
	تعداد	۳۷۵

با توجه به نتایج حاصل مشاهده می‌شود که sig یا سطح معناداری برابر است با ۰.۰۴۱ که نشان‌دهنده این است که بین متغیر مستقل نوع برخورد اعضای خانواده با مواد مخدر همبستگی ضعیف و معناداری وجود دارد و این فرضیه تأیید می‌گردد. به این معنی که هر چه اعضای خانواده برخورد شدید و منفی با مواد داشته باشند، نگرش فرد نسبت به مواد، منفی می‌گردد، پس بر اساس فرضیه این پژوهش بین نوع برخورد

نگرش دانشجویان به سوء مصرف مواد مخدر ... ۱۷۷

اعضای خانواده با مواد و نگرش فرد به مواد اعتیادآور، رابطه وجود دارد و این فرضیه تأیید می‌شود.

جدول ۱۱- توزیع پاسخگویان بر حسب نگرش به مواد اعتیادآور و مصرف در بین دوستان

آیا در بین دوستان کسی هست که مواد مصرف کند			گزینه
درصد تجمعی	درصد	فراوانی	
۶۳.۵	۶۳.۵	۲۴۵	خیر
۷۷.۶	۱۴.۱	۵۳	یک نفر
۷۹.۹	۱.۳	۵	دو نفر
۱۰۰	۱۹.۲	۷۲	چهار نفر و بیشتر
	۱۰۰.۰	۳۷۵	جمع

توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مصرف مواد توسط دوستان همان گونه که در جدول ۱۱ ملاحظه می‌شود بیش از نیمی از پاسخگویان یعنی ۶۳.۵ درصد اعلام نموده‌اند که در بین دوستانشان مواد مصرف نمی‌شود، ۱۹.۲ درصد اعلام نموده‌اند که تعداد دوستانی که مواد مصرف می‌کنند بیشتر از ۴ نفر است و ۱۴.۱ درصد نیز یک نفر از دوستانشان مواد مخدر مصرف می‌کنند.

جدول ۱۲- نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون

متغیر مستقل	ضریب همبستگی و فراوانی sig	نگرش کلی فرد به مواد اعتیادآور
مصرف مواد توسط دوستان	همبستگی پیرسون	۰.۲۵
	Sig	۰.۰۳۱
	تعداد	۳۷۵

همان‌طور که مشاهده می‌گردد مقدار sig برابر است با ۰.۰۳۱ که نشان می‌دهد بین متغیر مستقل مصرف مواد توسط دوستان و نگرش فرد به مواد اعتیادآور همبستگی معناداری وجود دارد و این فرضیه تأیید می‌گردد به این معنی که هرچه به تعداد افراد مصرف‌کننده در بین دوستان اضافه گردد نگرش افراد به مصرف مواد مثبت‌تر خواهد بود. پس بر اساس فرضیه این پژوهش بین مصرف مواد توسط دوستان و نگرش فرد به مواد اعتیادآور رابطه وجود دارد و این فرضیه تأیید می‌گردد.

جدول ۱۳- توزیع پاسخگویان برحسب وضعیت آن‌ها در رابطه با متغیر برخورد دوستان

گویه	کاملاً موافق		تا حدودی موافق		مخالف		کاملاً مخالف		جمع کل		میانگین	میانه	مد	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد				
دوستانم در مورد مواد دانش و اطلاعات زیادی دارند	۸۷	۲۳.۲	۱۰۷	۲۸.۵	۹۰	۲۴.۰	۷۶	۲۰.۳	۱۵	۴.۰	۳۷۵	۱۰۰	۳.۴۶	۴
مواقعی پیش آمده که دوستانم به من پیشنهاد مصرف مواد بدهند	۴۲	۱۱.۲	۱۲۰	۳۲.۰	۲۹	۷.۷	۹۲	۲۴.۵	۹۲	۲۴.۵	۳۷۵	۱۰۰	۲.۸۰	۴

۱	۲	۲.۶۱	۱۰۰	۳۷۵	۲۹.۶	۱۱۱	۲۲.۱	۸۳	۱۴.۹	۵۶	۲۴.۰	۹۰	۹.۳	۳۵	گاهی اوقات با دوستانم در مورد اثرات خوشایند مواد صحبت می‌کنم
۴	۴	۳.۴۲	۱۰۰	۳۷۵	۹.۳	۳۵	۱۵.۵	۵۸	۱۴.۴	۵۴	۴۴.۵	۱۶۷	۱۶.۳	۶۱	در صورت مصرف مواد دوستانم سعی می‌کنند مرا بازدارند
۴	۳	۳.۱۷	۱۰۰	۳۷۵	۹.۹	۳۷	۲۷.۵	۱۰۳	۱۲.۸	۴۸	۳۵.۵	۱۳۲	۱۴.۷	۵۵	در صورت مصرف مواد از طرف دوستانم کاملاً طرد می‌شوم
۴	۴	۳.۲۱	۱۰۰	۳۷۵	۱۶.۵	۶۲	۱۲.۸	۴۸	۱۲.۵	۴۷	۴۹.۱	۱۸۴	۹.۱	۳۴	میزان آشنایی‌ام با مواد تحت تأثیر دوستانم است
۳	۳	-	۱۰۰	۳۷۵	-	-	۵.۹	۲۲	۵۴.۴	۲۰.۴	۳۲.۲	۱۲۱	۷.۵	۲۸	متغیر نوع برخورد دوستان

جدول توزیع فراوانی برخورد دوستان با مواد اعتیادآور را بدین شرح مطرح

می‌کند:

- ۱- "دوستانم در مورد مواد دانش و اطلاعات زیادی دارند" بیش از نیمی از پاسخگویان یعنی ۵۱.۷ درصد گزینه موافق و کاملاً موفق، ۲۴.۳ درصد گزینه مخالف و کاملاً مخالف و ۲۴ درصد نیز گزینه تا حدودی موافق را اعلام نموده‌اند.
- ۲- "موقعی پیش آمده که دوستانم به من پیشنهاد مصرف مواد بدهند" ۴۹ درصد پاسخگویان گزینه مخالف و کاملاً مخالف و ۴۳.۲ درصد گزینه‌های کاملاً موافق و موافق و ۷.۷ درصد نیز تا حدودی موافق را اعلام نموده‌اند.

- ۳- "گاهی اوقات با دوستانم در مورد اثرات خوشایند مواد صحبت می‌کنم" نیمی از پاسخگویان یعنی ۵۱.۷ درصد گزینه کاملاً مخالف و مخالف، ۳۳.۳ درصد گزینه کاملاً موافق و موافق و ۱۴.۹ درصد گزینه تا حدودی موافق را انتخاب کرده‌اند.
- ۴- "در صورت مصرف مواد دوستانم سعی می‌کنند مرا بازدارند" بیش از نیمی از پاسخگویان یعنی ۶۰.۸ درصد گزینه کاملاً موافق و موافق، ۲۴.۸ درصد گزینه مخالف و کاملاً مخالف و ۱۴.۴ درصد گزینه تا حدودی موافق را اعلام نموده‌اند.
- ۵- "در صورت مصرف مواد، از طرف دوستانم طرد می‌شوم" نیمی از پاسخگویان یعنی ۵۰.۲ درصد گزینه موافق و کاملاً موافق، ۳۷.۴ درصد گزینه مخالف و کاملاً مخالف و ۱۲.۸ درصد گزینه تا حدودی موافق را اعلام نموده‌اند.
- ۶- "میزان آشنایی‌ام با مواد تحت تأثیر دوستانم است" بیش از نیمی از پاسخگویان یعنی ۵۸.۲ درصد گزینه موافق و کاملاً موافق، ۲۹.۳ درصد گزینه کاملاً مخالف و مخالف و ۱۲.۵ درصد گزینه تا حدودی موافق را انتخاب نموده‌اند.

جدول ۱۴- نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون

متغیر مستقل	ضریب همبستگی و فراوانی sig	نگرش کلی فرد به مواد اعتیادآور
برخورد خانواده با مواد اعتیادآور	همبستگی پیرسون	۰.۳۳۴
	Sig	۰.۰۰۰
	تعداد	۳۷۵

با توجه به نتایج حاصل مشاهده می‌شود که sig یا سطح معناداری برابر است با ۰.۰۰۰ که نشان‌دهنده این است که بین متغیر مستقل نوع برخورد دوستان با مواد اعتیادآور همبستگی معناداری وجود دارد و این فرضیه تأیید می‌گردد. به این معنی که

هر چه دوستان فرد نگرش مثبت تری به مواد داشته باشند، نگرش فرد نسبت به مواد مثبت تر می گردد، پس بر اساس فرضیه این پژوهش بین نوع برخورد دوستان با مواد مخدر و نگرش فرد به مواد اعتیادآور رابطه وجود دارد و این فرضیه تأیید می شود.

بحث و نتیجه گیری

در میان ۳۷۵ نفر نمونه مورد مطالعه بر اساس یافته های پژوهش ۵۴.۴ درصد مرد و ۴۵.۶ درصد زن بوده اند و اکثریت پاسخگویان یعنی ۷۸.۱ درصد دارای مقطع تحصیلی فوق دیپلم و لیسانس بوده، ۳۸.۴ درصد پاسخگویان یعنی اکثریت دارای پدرانی با مقطع تحصیلی زیر دیپلم، ۳۸.۹ درصد نیز دارای مادرانی با مقطع تحصیلی زیر دیپلم هستند که اکثریت آنان را در برمی گیرد. شغل پدر ۶۴.۷ درصد از پاسخگویان در طبقه شغلی متوسط می باشند که بیشترین تعداد نمونه را در برمی گیرند. مادران ۸۰.۲ درصد از پاسخگویان نیز خانه دار هستند. بین ۳۷۵ نفر تعداد نمونه ۸۲.۹ درصد از پاسخگویان در خانه های شخصی سکونت دارند که این تعداد بیشترین تعداد نمونه را به خود اختصاص می دهد. درآمد خانوار ۳۱.۵ درصد از پاسخگویان بین هشتصد تا یک میلیون و دویست هزار تومان می باشد که بیشترین تعداد نمونه را در برمی گیرد. در ارتباط با محل زندگی بیشترین درصد مربوط به شهرستان هاست یعنی ۳۴.۴ درصد در شهرستان ها زندگی می کنند. ۱۲.۴ درصد نگرش منفی و کاملاً منفی به مواد اعتیادآور دارند. ۵۰.۴ درصد نگرش مثبت و کاملاً مثبت به آن دارند و ۳۷.۲ درصد نیز نگرش متوسطی نسبت به اعتیاد دارند. اکثریت پاسخگویان یعنی ۸۴.۸ درصد اعلام نموده اند که در خانواده شان کسی مواد مصرف نمی کند. در مورد صمیمیت خانواده می توان اذعان نمود که اکثریت پاسخگویان یعنی ۷۴.۶ درصد دارای رابطه صمیمی با خانواده هستند و مشکلات و مسائل خود را با آن ها در میان می گذارند. بیش از نیمی از پاسخگویان یعنی ۶۷.۶ درصد معتقدند که خانواده های شان اطلاعات مناسب و نحوه برخورد صحیحی با

مواد اعتیادآور دارند، در مورد برخورد دوستان نیز ۵۱.۸ درصد چنین اعتقادی دارند. ۶۳.۵ درصد معتقدند که دوستانشان مواد مصرف نمی‌کنند و این مورد در خصوص خانواده به ۸۴.۴ درصد تغییر می‌کند و در مجموع همنشینی و معاشرت با دوستان و نوع برخورد اعضای خانواده در نگرش پاسخگویان نسبت به سوءمصرف مواد، مؤثر بوده است اما بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی خانواده و نگرش به مواد اعتیادآور در بین دانشجویان رابطه معناداری مشاهده نشد و همان‌گونه که ساترلند بیان داشته که رفتارهای انحرافی بیشتر از طریق نزدیکان و خانواده به دیگری منتقل می‌شود، در این پژوهش نیز بین مصرف مواد توسط اعضا خانواده و نگرش به مواد اعتیادآور رابطه معناداری به دست آمده است.

افزون بر این، بین برخورد اعضای خانواده با مواد و نگرش فرد به مواد اعتیادآور رابطه معناداری مشاهده شد. یعنی هر چه خانواده برخورد شدیدی با مواد داشته باشند نگرش فرد نسبت به مواد منفی‌تر می‌شود. در نظریه انتقال فرهنگی کج‌رفتاری تأکید زیادی بر تأثیر معاشرت با دوستان صمیمی و رفتارهای انحرافی شده است در این پژوهش نیز بین مصرف مواد توسط دوستان و نگرش فرد به مواد رابطه معناداری دیده شده است. بر اساس آمار به دست آمده، هر چه تعداد دوستان استفاده کننده از مواد کمتر باشد نگرش فرد نسبت به مواد نیز منفی‌تر خواهد بود. محاسبه ضریب همبستگی پیرسون نیز رابطه این دو متغیر را تأیید می‌کند.

پیشنهادها

۱. در سطح خانواده، نظارت و مراقبت پدر و مادر در مورد دوستان فرزند خود یک ضرورت است. از این رو با آموزش به خانواده‌ها از طریق خانه‌های سلامت که در مناطق گوناگون شهر وجود دارند و دعوت از کارشناسان مربوطه مانند مددکاران اجتماعی و روانشناسان آموزش دیده در زمینه اعتیاد در جهت تقویت رابطه بین این دو

منبع اجتماعی پذیری دانشجویان و جوانان، می‌توان از گرایش و پیوند فرزندان با همسالان مصرف‌کننده مواد جلوگیری نمود. با آموزش به خانواده‌ها و والدین، درک و آگاهی و دانش و اطلاعات آنان را در ارتباط با مواد اعتیادآور رشد دهیم تا به‌عنوان یک منبع اطلاعاتی قوی برای فرزندان در ارائه آموزش به آنان و صحبت در ارتباط با مواد و عوارض و خطرات آن، در شکل‌دهی به نوع نگرش فرزندانشان به مواد اعتیادآور نقش فعال‌تری داشته باشند. بر اساس نتایج حاصل از این پژوهش، مداخلات پیشگیرانه باید فرد، خانواده و نیز تعیین‌کننده‌های اجتماعی را تحت پوشش قرار دهد. با توجه به اهمیتی که عوامل محیطی و نقش مهم والدین در مصرف مواد توسط فرزندان دارد، مشاوره دانش‌آموز و دانشجو باید هم به‌صورت فردی و هم خانوادگی همراه با تأکید بر شیوه‌های پذیرش از جانب والدین انجام گیرد. در این میان ارائه خدمات و مداخلات در زمینه بهبود روابط اجتماعی و مهارت‌های زندگی و برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزش روابط بین فردی مؤثر از اهمیت بالایی برخوردار است. با توجه به اهمیت به‌سزای نقش همسالان در مصرف مواد، باید علاوه بر روش صحیح انتخاب دوست، مقاومت در برابر فشار جمع نیز آموزش داده شود. توصیه می‌شود والدین ضمن این که خودشان الگوی رفتاری مناسبی برای فرزندان خود می‌باشند، در خصوص روابط آنان با همسالان نیز نظارت لازم را داشته باشند.

۲. در سطح دانشگاه‌ها و مدارس، برگزاری جلسات آموزشی گروهی با موضوع آشنایی با انواع مواد مخدر و عوارض مصرف آن برای کلیه دانش‌آموزان و دانشجویان، برگزاری همایش‌ها و سمینارهای علمی دانشجویی با موضوع اعتیاد، عوارض و علل، دوره‌های آموزشی مهارت‌های زندگی با تأکید بر افزایش سطح بهداشت روانی و آموزش مقاومت در برابر تعارف و پیشنهاد از طرف دوستان، تهیه بروشورها، جزوات آموزشی کوتاه در زمینه معرفی انواع مواد اعتیادآور و علل و عوامل خطرزا و توزیع آن بین دانشجویان و دانش‌آموزان، تهیه و نصب پوستره‌های آموزشی و اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌ها و خوابگاه‌ها، ایجاد مراکز مشاوره دانشجویی در زمینه اعتیاد و درمان،

برنامه‌ریزی برای پر کردن اوقات فراغت دانشجویان و به‌خصوص دانشجویان ساکن خوابگاه‌ها، در مدارس به آموزش دانش‌آموزان در ارتباط با داروها، آگاهی از خود، مهارت‌های بین فردی و در مقابله با فشارهای گروهی مهارت تصمیم‌گیری، شناخت و آگاهی از داروها و مهارت‌ها نه گفتن، تقویت و پرورش مهارت‌های اجتماعی و عزت نفس پرداخته شود. همچنین توجه به برنامه‌های اوقات فراغت و کمک به رشد توانایی‌های آنان، از گرایش به مصرف مواد جلوگیری می‌نماید.

۳. اطلاع‌رسانی از طریق رسانه‌های جمعی مانند رادیو و تلویزیون و آموزش به افراد جامعه در ارتباط با عوارض و خطرات مصرف هرکدام از مواد و مقابله با باورهای غلط شایع در ارتباط با هر ماده، بعد شناختی افراد به مواد تغییر یافته و منفی می‌گردد و با توجه به یافته‌های پژوهش طبیعتاً با تغییر بعد شناختی، بعد احساسی و آمادگی برای عمل در افراد در ارتباط با مواد تغییر می‌کند و در نهایت می‌تواند نگرش منفی در آنان را فراهم آورد.

۴. در نهایت با توجه به نظریه سیستم‌ها در مددکاری اجتماعی تمام نهادهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی که فرد به‌گونه‌ای با آن‌ها مرتبط است بر روند تفکر و نگرش وی به‌شدت تأثیر گذارند، بنابراین تمرکز نمی‌تواند تنها بر روی نهاد مدرسه، دانشگاه و یا خانواده باشد بلکه رفع ضعف‌های ساختاری جامعه همچون شرایط اقتصادی، فرهنگی و سیاسی نیز حائز اهمیت است. با فراهم نمودن بسترهای مناسبی برای ایجاد شغل، شادی در جوانان، فراهم نمودن شرایطی برای آموزش و بهبود رابطه جنسی (چرا که بر اساس نگرش نادرست نسبت به مواد، بعضی از جوانان مواد اعتیادآوری چون شیشه را وسیله‌ای برای بهبود رابطه جنسی می‌دانند) می‌توان از گرایش و نگرش مثبت به مواد اعتیادآور کاست.

منابع

کتاب‌ها:

- آقا بخشی، حبیب. (۱۳۸۸)، *اعتیاد و آسیب‌شناسی خانواده..*
- بوهنر، جرد؛ وانک میکائیل. (۱۳۸۲)، *نگرش و تغییر آن*، ترجمه: منیژه صادقی
- پیکارت، کارل. (۱۳۸۰)، *کلیدهای پیشگیری و مقابله با اعتیاد در نوجوانان و جوانان*، ترجمه: مسعود هومان، انتشارات سابرین.
- پین، ماکلوم. (۱۳۹۱)، *نظریه‌های نوین مددکاری اجتماعی*، ترجمه: طلعت اله یاری و اکبر بخشی نیا، نشر واژه تهران.
- خالقی پور، شهناز؛ یار محمدیان، محمدحسین. (۱۳۸۷)، *مصرف مواد مخدر و برنامه‌های پیشگیری در نوجوانان و جوانان*.
- دیلینی، تیم. (۱۳۸۸)، *نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی*، ترجمه: بهرنگ صدیقی و وحید طلوعی، انتشارات نی.
- زایونک، آر.بی. (۱۳۶۸)، *روانشناسی اجتماعی تجربی*، ترجمه: محمود ایروانی، انتشارات فتحی.
- سام آرام، عزت‌الله. (۱۳۹۱)، *نظریه‌های مددکاری اجتماعی*.
- ستوده، هدایت ... (۱۳۷۵)، *مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی اجتماعی*، انتشارات آوای نور، چاپ دوم.
- سخاوت، جعفر. (۱۳۷۴)، *جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی*، انتشارات پیام نور، چاپ دوم.
- طارمیان، فرهاد. (۱۳۷۸)، *سوءمصرف مواد مخدر در نوجوانان، مفاهیم، نظریه‌ها و پیشگیری*، تهران، انتشارات تربیت.

- فرجاد، محمدحسین. (۱۳۷۵)، *آسیب شناسی اجتماعی و جامعه شناسی انحرافات*، انتشارات بدر، چاپ هفتم.
- کامران، فریدون. (۱۳۸۸)، *روش تدوین طرح های پژوهشی*. (پروپوزال نویسی).
- کریمی، یوسف. (۱۳۸۸)، *نگرش و تغییر نگرش*.
- کریمی، یوسف. (۱۳۸۴)، *روانشناسی اجتماعی*، تهران، نشر ارسباران، چاپ هفتم.
- کریمی، یوسف. (۱۳۷۳)، *روانشناسی اجتماعی، نظریه ها و مفاهیم و کاربردها*، تهران، انتشارات بعثت.
- محسنی، منوچهر. (۱۳۷۹)، *بررسی آگاهی ها، نگرش ها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی در تهران*، انتشارات زهد.
- مک کوی، کلاید بی، لیزا آرمج. (۱۳۸۱)، *سبب شناسی و پیشگیری از اعتیاد و سوء مصرف مواد در جوانان و نوجوانان*، ترجمه: محسن گل پرور، انتشارات دواوین.
- میرزایی، خلیل. (۱۳۸۸)، *پژوهش، پژوهشگری و پژوهش نامه نویسی* جلد اول و دوم، انتشارات جامعه شناسان.
- وثوقی، منصور. (۱۳۷۶)، *ارزیابی وضعیت موجود در مراکز بازپروری معتادین*، انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- Alport, G.W. ( ). *Modern social psychology*
- Katz, D. ( ). *The functional approach to the study of attitudes*
- National Drug Threat Assessment , ,
- National institute on drug abuse, years,. (-).
www.drugabuse.gov
- Simon, J, Carry, K.B. ( ). *Attitude towards marijuana use and drug*, free experience. Relationship with behavior, addictive behaviors.

- Teens attitude towards smoking, linked to likelihood of drinking and using drugs, source: New York, Presbyterian hospital.
- The national center on addiction and substance abuse at Colombia university. ( )
- Vakalahi HF. ( ). *Adolescent substance use and family based risk and protective factors*, PHD theses

مقالات:

- کیا، علی اصغر؛ حسین پور جعفر. (۱۳۸۰)، بررسی نحوه نگرش رسانه‌ها به اعتیاد، *فصلنامه دانش انتظامی*، سال نهم شماره اول
- فرهودیان، علی و همکاران. (۱۳۸۷)، بررسی دانش و نگرش گروهی از ارامنه تهران در مورد اعتیاد و مصرف مواد مخدر، *فصلنامه اعتیاد*، سال دوم شماره ۷ و ۸
- جزایری، علیرضا؛ رفیعی، حسین؛ نظری، محمدعلی. (۱۳۸۱)، نگرش دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهر تهران درباره اعتیاد، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، سال دوم شماره ۷۳.
- کیوان آرا، محمود؛ کیانپور، مسعود. (۱۳۸۷)، *تجارب معتادان از پزشکی شدن اعتیاد*.

پایان‌نامه‌ها:

- آقابخشی، حبیب. (۱۳۷۵)، رویکرد مددکاری اجتماعی در زمینه اثرات اعتیاد بر نظام خانواده، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- امیدوار، حسن. (۱۳۹۰)، نگرش دانشجویان نسبت به عملکرد مجلس هشتم شورای اسلامی و عوامل مؤثر بر آن، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، پژوهش علوم اجتماعی.

- پورشهناز، عباس. (۱۳۸۳)، روابط ساختاری عوامل روانشناختی خطرزا و حفاظت کننده مصرف مواد مخدر در نوجوانان، *پایان نامه دکتری* روانشناسی بالینی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- جوادی، رحم خدا. (۱۳۸۸)، بررسی رابطه خانواده و تاب‌آوری در برابر مصرف مواد در دانش‌آموزان پسر در مدارس پرخطر، *پایان نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- کاظمی‌لر، شهربانو. (۱۳۸۳)، بررسی میزان آگاهی و نگرش و رفتار جوانان ساکن شهرک قدس نسبت به قرص‌های شادی‌آور، *پایان نامه دکتری پزشکی*، دانشگاه آزاد اسلامی.

